

Giganci Nauki

<https://gigancinauki.pl/gn/biogramy/83207,Grabczewski-Bronislaw.html>
21.05.2024, 00:03

Grabczewski Bronisław

GRĄBCZEWSKI Bronisław (15 I 1866, Kownatów, pow. telszewski, Litwa – 27 II 1926, Warszawa), podróżnik, geograf, eksplorator, kartograf, kolekcjoner okazów przyrodniczych. Syn Ludwika, ziemianina zesłanego w 1863 na Syberię.

Ukończył IV Gimnazjum w Warszawie, po czym podjął studia w Inst. Górniczym w Petersburgu, z których zrezygnował i wstąpił do szkoły oficerskiej. Służył w pułku ułanów w Warszawie. W 1875 na własną prośbę został przeniesiony do garnizonów w Azji Środkowej (Taszkent). Uczestniczył w wyprawach wojskowych do sąsiednich chanatów: Chiwy, Buchary i Kokandu, a także do Samarkandy, co ostatecznie ukształtowało jego zainteresowania – stał się geografem eksploratorem.

Od 1880 służył jako oficer w administracji wojskowej pow. mergelańskiego, a w 1885 został funkcjonariuszem do specjalnych poruczeń gubernatora Fergany przy wytyczaniu granicy chińsko-rosyjskiej. W tymże roku wyruszył do Kaszgarii (w Chinach) w celu zbadania zach. i pd. obrzeża pustyni Takla Makan. Po powrocie opisał je w publikacji \$ *Otczet o pojedzkie w Kaszgar i juźnuju Kaszgariju w 1885 godu*, nagrodzonej srebrnym medalem Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego. Wyprawy do Azji Środkowej w latach następnych prowadził z ramienia tego towarzystwa, zawsze były one ubogo finansowane. W 1886 prowadził eksplorację gór Tien-Szan oraz terenów źródliskowych Syr-darii. Zbierał dane ogólnogeograficzne, ale także kolekcje przyrodnicze: geologiczne, faunistyczne i florystyczne. W 1888 przez cztery i pół miesiąca kierował wyprawą z Fergany do Pamiru i Hindukuszu, przebywając konno 2808 wiorst. Osiągnięto Baltit, stolicę Kandzutu, poruszając się zwykle po obszarach nieznanym Europejczykom. Podczas ekspedycji sporządzano mapę (określono 158 punktów nad poziom morza i 14 punktów

współrzędnych geograficznych). Zbierano też okazy przyrodnicze i etnograficzne, wykonywano fotografie oraz gromadzono materiały lingwistyczne. Odkryto miejsce z nefrytami, a także ustalono stanowiska archeologiczne.

W 1889 wyruszył na kolejną wyprawę z zadaniem dotarcia do Kafiristanu, którego – wskutek wojny – nie udało się osiągnąć. Ekspedycja kierowała się do Tybetu. Zbadano część doliny Rasken-darii, gdzie spotkano wyprawę brytyjską kapitana E.E. Younghusbanda, z którą skorelowano wyniki pomiarów wysokościowych. Następnie wyruszono na Wyżynę Tybetańską, rezygnując jednak z zimowej eksploracji (XII 1889). Podążając na północ, w Chotanie napotkano w II 1890 rosyjską wyprawę pułkownika M.W. Piewcowa (z K. Bohdanowiczem jako geologiem). Na wiosnę ponownie wyruszono do Tybetu, skąd 15 X 1890 powrócono do miejscowości Osz. Przez 17 miesięcy przebyto 7200 km, gromadząc dane do map topograficznych, okazy przyrodnicze i etnograficzne. Mimo utraty w Tybecie części zbiorów, przywieziono m.in. 36 tysięcy samych chrząszczy, w tym także gatunki nieznane nauce. Osiągnięcia te nagrodzono awansem G. na podpułkownika i złotym medalem Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego (1893). Ogłoszono jego *Dokład o putaszestwii w 1889 i 1890 godach* (1892). Sam uznał za właściwe przekazać do druku w Poznaniu tekst *List z podróży kapitana Grąbczewskiego w Środkowej Azji do pana Wł. S. w Petersburgu* (1891).

Dłuższy kontakt w czasie tej wyprawy z uczestnikami ekspedycji brytyjskiej to zapewne główny powód ograniczenia eksploracji G. w Azji Centralnej, choć w latach 1891–95 badał jeszcze Pamir, a w publikacjach opowiadał się za przyłączeniem tych gór do Rosji (m.in. *Naszi interesy w Pamir* 1895). Skierowano go na Daleki Wschód, gdzie był początkowo komisarzem granicznym w dolinie Amuru, a później (do 1899) komisarzem generalnym obszaru Kautangu w pd. Mandżurii z siedzibą w Port Arturze. Wakacje spędzał zwykle w Japonii, zbierając dane – amatorsko – o przygotowywaniu się tego kraju do wojny z Rosją. Przez pewien czas był gubernatorem – już jako generał-lejtnant – i atamanem Astrachania. Po dymisji w 1905 osiadł w Warszawie, podejmując się jednak różnych misji rządu

rosyjskiego (m.in. w Maroku), a później – w czasie I wojny światowej – „białych” (m.in. z ich ramienia był w Japonii).

Po I wojnie światowej osiadł w Warszawie, gdzie podjął pracę w Inst. Meteorologicznym. Na podstawie posiadanych rękopisów przygotował do druku trzy tomy monografii o Azji Centralnej: t. 1 *Kaszgaria. Kraj i Ludzie*, t. 2 *Przez Pamiry i Hindukusz do źródeł rzeki Indus*, t. 3 *W pustyniach Raskenu i Tybetu*, wydane 1924–25 (skrótowa wersja w edycji M. Fleszara w 1958 oraz przedruk z pierwszej edycji ze wstępem A. Grzeszczuka w 2010 pt. *Podróże po Azji Środkowej 1885–1890*). Ogłosił wówczas także *Na służbie rosyjskiej* (1926, później wznawiane). Pozostawił w Taszkencie i Petersburgu (m.in. w zbiorach Rosyjskiego Tow. Geograficznego) oraz Moskwie liczne rękopisy dotyczące zwłaszcza eksploracji prowadzonej na południe od Rosji.

W różnych placówkach Rosyjskiej Akad. Nauk zachowały się okazy zgromadzone przez G. w czasie wypraw: kolekcja ptaków himalajskich (m.in. nowy podgatunek *Tetraogallus Himalayensis gromczewskii* But.), kolekcja chrząszczy i błonkówek z Turkestanu z 1888–90 (m.in. *Carabus gromczewskii* i *Bronislawia robusta*), kolekcja botaniczna (120 gatunków). Okazy motyli egzotycznych zakupił S. Ejsmond, entomolog amerykański.

G. był członkiem Cesarskiego Rosyjskiego Tow. Geograficznego, Polskiego Tow. Geograficznego, Rosyjskiego Czerwonego Krzyża i innych organizacji.

PSB (B. Olszewicz); SBP (W. Stawiński); Słabczyńscy.

A. Kijas: *Polacy w Rosji od XVII wieku do 1917. Słownik biograficzny*, Warszawa–Poznań 2000; B. Olszewicz: *Generał Bronisław Grąbczewski, polski badacz Azji Środkowej*, Poznań 1927; „Przegląd Geograficzny” 1962, z. 4 (M. Fleszar).

Zbigniew Wójcik

